

A magyar haderő fegyverzete a forradalom előtt, ill. alkalmazásuk a szabadságharc időszakában

Az 1956. október 23-a és november 4-e között lezajlott felkelést a szembenálló felek túlnyomórészt szovjet eredetű fegyverekkel vívták meg. Ebben az egyedülállóan érdekes helyzetben a Magyar Néphadsereg, a szovjet Vörös Hadsereg, de még a felkelők is – a két hadseregtől és a fegyverraktárakból zsákmányolt – hasonló, esetenként azonos fegyverzettel szálltak szembe egymással. A magyarázat erre, a magyar haderő szovjet eredetű fegyverekkel történt átfegyverzése volt.

A második világháború utolsó évében a magyar haderő hadfelszerelését tekintve szinte reménytelen helyzetbe került. Az 1944 áprilisában megindult angol-amerikai bombázások elsődlegese a hadiipari központokat vették célba, így a fegyverrel, lőszerrel és más hadianyaggal ellátás háttere egyre inkább kimerült. A nehézfegyverek gyártása 1944 őszétől gyakorlatilag megszűnt.

A magyarországi harcok egyre inkább felemésztették a tartalékokat, így csak a háború befejeztével az ország különböző pontjairól előkerül, többnyire sérült tüzérségi- és páncéltörő lövegek képezték az újjáalakuló haderő nehézfegyverzetét. Kézifegyverek tekintetében valamivel jobb volt a helyzet, legalább a katona rendelkezett valamilyen gyalogsági fegyverzettel.

Rövid átmeneti időszakot követően a politikai vezetés – a szovjet megszállási övezetben – úgy határozott, hogy a fegyveres erőket szovjet mintájú fegyverzettel látják el. Az 1948-ban megkötött, a Magyar Köztársaság és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége (a Szovjetunió) között aláírt államközi egyezmény volt az első fejezete a két ország fegyverzeti kompatibilitást biztosító együttműködésének.

Bár a magyar eredetű fegyverek és hadianyagok túlnyomó többsége megsemmisült, vagy elveszett a hadműveletek során, de a hadiipari háttérbázis még rendelkezésre állt. Ennek ellenére, a jól felkészült hadmérnöki tervezőgárdának – részben kreativitását feladva – alkalmazkodnia kellett a szovjet haditechnikai áradathoz. A Magyar Királyi Honvédségben jól bevált fegyverek, felszerelések, gép- és páncéljárművek továbbgyártásának lehetősége esett áldozatul a politikai döntésnek.

A Vörös Hadsereg a második világháborúban győztes fegyvereinek minősége meggyőző volt a magyar kommunista vezetés számára is. A Keleti oldalról valóban ezek voltak a német és magyar fegyvereket legyőző haditechnikai eszközök, de a nyugati eredetű – amerikai, brit – fegyverek között is volt számos kiemelkedő, az akkori csúcstechnológiát képviselő fegyverrendszer, amelyek szintén kiválóan szerepeltek a világháború hadműveleteiben.

A Nyugatról való beszerzés gondolata nem volt idegen az 1940-es évek végén, azt a viszonylag nagyszámú amerikai jármű bizonyítja. Közvetlenül a háború után, hogy a drága hazaszállítást elkerüljék, az Egyesült Államok hadserege túladata a hadijármű- és – részben – fegyverkészletén. Így került ezerszámra Magyarországra a haderőben is rendszeresített, amerikai eredetű 1948 M félraj-gépkocsi és könnyű vontató (Dodge Weapon). Sőt még M4 Sherman harckocsikat is felajánlottak a magyar hadvezetés részére, de az üzletből nem lett semmi.

Mindezek ellenére a szovjet vezetés akarata nem hagyott kétséget az újjáépítendő haderő felszerelését illetően.

Az 1948-ban megkötött szovjet–magyar államközi szerződés harckocsik, gyalogsági, tüzérségi, légvédelmi fegyverek, valamint repülőgépek szállításáról szólt, szigorúan üzleti alapon, összességében mintegy 9,5 millió dollár értékben. A gyalogsági fegyverekből:

- 17 ezer darab 1891/30 M 7,62 mm-es Moszin-Nagant ismétlőpuskát,
- 10 ezer darab 1933 M 7,62 mm-es Tokarev öntöltő pisztolyt,
- 5 ezer darab 1941 M 7,62 mm-es PPS géppisztolyt,
- 750 darab 1928 M 7,62 mm-es DP golyószórót,
- 340 darab 1910 M 7,62 mm-es Maxim géppuskát adtak át a magyar hadsereg számára.

A megvásárolt harceszközök és a gyalogsági fegyverek, valamint a hozzájuk tartozó lőszer a magyar rendszeresítési elveknek megfelelően az 1948 M jelzést kapták.

Az M betű (német nyelvterületen Muster, angol nyelvterületen Model) mintát jelent, azt az évet, amikor az eszközt rendszeresítették a haderőben. A rendszeresítés ideje ritkán esik egybe a gyártási évvel, egy 1941 M (1941 a szovjet rendszeresítés éve) 7,62 mm-es PPS géppisztoly, amelyet a Magyar Néphadseregben 1948-ban rendszeresítettek, akár 1952-ben is készülhetett.

A tüzérség átfegyverzésének első lépcsőjében a magyar haderő

- 72 darab 1942 M 76 mm-es ZISZ–3 ágyút,
- 36 darab 1938 M 122 mm-es vontatott tarackot,
- 80 darab 1939 M 82 mm-es és
- 80 darab 1943 M 120 mm-es aknavetőt,
- 24 darab 1939 M 85 mm-es légvédelmi ágyút és
- 24 darab 1939 M 37 mm-es légvédelmi gépágyút kapott.

A roham- és önjáró tüzérség kiképzésének beindításához a Szovjetunió 16 darab 76 mm-es SzU–76 M önjáró löveget adott el a magyar félnek. A harcokosi csapatok megalakításához 31 darab T–34/85 közepes harcokosi, a repülőerők kiképzéséhez első lépcsőben 40 darab UT–2 (Galamb) kiképzésre használt oktatógép érkezett az országba.

A magyar haderő számára új űrméretű fegyverekhez nem állt rendelkezésre lőszer, így azt is a szovjet féltől kellett beszerezni.

A szovjetek a gyalogsági és tüzérségi lőszer gyártási rajzait és eljárásait is átadták a magyar partner részére, amely alapján jelentős magyar hadiipari fejlesztések tették lehetővé a tömeghadsereg fegyverrel és lőszerrel való ellátását. 1950-ben és 1951-ben komplett gyárakat alakítottak át a szovjet haditechnikai eszközök gyártására.

A magyar hadiipari vállalatok az 1930-as évektől nyugati eredetű (svéd, német, olasz), akkoriban világszínvonalúnak tartott gyártástechnológiát alkalmazott, amelyet részben a magyar mérnökök fejlesztettek tovább. A Szovjetunióból érkezett gyártási eljárások ezeket írták felül, nem feltétlenül a pozitív irányban. Az bizonyos, hogy az 1955-ben megalakult Varsói Szerződés tagállamai széles piacot biztosítottak a szovjet hadiipar számára.

A gyalogsági fegyverek gyártási licencét alapul véve a Lámpagyár Nemzeti Vállalat (régebben Fémáru- Fegyver- és Gépgyár Rt.) hagyományaihoz híven ismétlőpuskák gyártását és öntöltő pisztolyok előállítását indította el 59 ezer, illetve 16 800 darabos évi kapacitással.

A szintén komoly történelmi hagyományokkal rendelkező Danuvia Nemzeti Vállalat (régebben Danuvia Rt.) a sorozatlövő kézfegyverek gyártására vállalt garanciát, ennek megfelelően 1948 M 7,62 mm-es PPS géppisztolyokat és 7,62 mm-es DP golyószórókat állított elő 47 ezer, illetve 6500 darabos maximális évi kapacitással.

A diósgyőri MÁVAG (Magyar Állami Vas-és Gépgyárak) lövegüzeme – amely ekkor a Nehézszerzőgépgyár Nemzeti Vállalat nevet viselte – a tüzérségi lövegek közül az 1942 M 76 mm-es, később az 1943 M 57 mm-es ágyúkat és az 1938 M 122 mm-es tarackokat gyártotta. Ebben az üzemben készültek a csapatlégvédelem részére az 1939 M 37 mm-es légvédelmi gépágyúk példányai is. A szovjet gyártási eljárások megérkezése után, a második világháború alatt már ebben az iparágban nagy gyártási tapasztalatokra szert tett Magyar

Acélművek Nemzeti Vállalat (régebben részvénytársaság) felkészült a 82, illetve a 120 mm-es aknavetőök komplett szállítására.

A régebbi vállalatok, mint a veszprémi Fémfeldolgozó Nemzeti Vállalat (régebben Magyar Lőszerművek Rt.) meglévő kapacitásait is kihasználták, amelyek évente 105 millió puska, illetve 70 millió pisztolytöltény előállítását tették lehetővé.

A gyalogsági tölténygyártás lehetőségeinek jelentős emelésére két új gyár építését kezdték el: a Nógrád megyei Jobbágyiban, illetve a Heves megyei Sirokon.

A tüzérségi lőszer gyártására létrehozták a teljes gyártási vertikumot. A lőszer előállításának alapját képező hadilőpor és robbanóanyag előállítását az 1927-óta működő Nitrokémia Nemzeti Vállalat (régebben részvénytársaság) fűzfői gyárában és az újonnan épített Észak-magyarországi Vegyiművekben, Sajóbáonyban tervezték megvalósítani.

A nehézipar képes volt lövedékacél gyártására, amelyet a lövedék- és hüvelygyártó cégek dolgoztak föl, mint a jászberényi Fémnyomó- és Lemezárugyár, a budaörsi Prés- és Kovácsoltáru Gyár vagy a csepeli Rákosi Mátyás Vas- és Fémművek.

A tüzérségi lőszer szerelését (a lövedék robbanóanyaggal töltése, a lőszerhüvely lőporral szerelése, a komplett lőszer csomagolása) a törökbálinti Mechanikai Művekben végezték. Mindemellett természetesen az optikai műszerek (Gamma, MOM), a gázárc-, híradó- és műszakanyag-gyártás technikai háttérét is megvalósították.

A fegyverek és hadfelszerelések azon részét, amelyet a magyar hadiipar nem gyártott, a továbbiakban a Szovjetunióból, később más Varsói Szerződés tagállamból szereztek be. Önálló harckocsi-, páncéljármű-, repülőgépgyártás az 1950-es években Magyarországon megszűnt.